

Forum

Nooit het laatste woord

EEN INTERVIEW MET HENK VERKUYL

Op 13 juni 2003 hield prof.dr. H.J. Verkuyl zijn afscheidsrede, getiteld 'Woorden, woorden, woorden'. Hoewel deze titel maant tot voorzichtigheid, lijkt een interview met de jonge emeritus wel op zijn plaats. Henk Verkuyl is immers als voorzitter van de redactieraad niet alleen de 'godfather' van dit tijdschrift, hij heeft bij de radicale gedaanteverandering die de taalkunde in Nederland onderging in de tweede helft van de vorige eeuw vooraan gestaan – als student en medewerker aan de Universiteit van Amsterdam, als lector en hoogleraar aan de Universiteit Utrecht. Norbert Corver, Mieke Trommelen en Fred Weerman spraken met hem: 'Daar ben ik altijd gevoelig voor: dat wij nooit het laatste woord hebben'.*

Toen je bent gaan studeren heb je gekozen voor Nederlands. Waarom ben je tot die keuze gekomen?

Omdat ik de taalkunde in wilde ben ik Nederlands gaan studeren: ik vond grammatica zo mooi. Dat kwam door een leraar op de kweekschool, waar ik vanaf het gymnasium naartoe ben gegaan. Die leraar was fantastisch in grammatica en kon daar heel goed over vertellen. Ik vond die zinsontleding hartstikke leuk en wilde toch het onderwijs niet in.

Had hij het ook over betekenis?

Dat weet ik niet helemaal precies meer, het was het gecombineerde pakket. Alles zat erop en eraan, maar vooral zinsbouw, ontleden, en het begrijpen van ambiguiteiten werden besproken. Daardoor ben ik Nederlands gaan studeren. Ik was ook een tijdje van plan om psychologie te gaan doen, de functioneleer met name, maar toen heb ik uiteindelijk toch Nederlands gedaan omdat ik de taalkant toch iets interessanter

vond. De meeste studenten gingen natuurlijk studeren vanwege de literatuur. Ik kwam uit het dorp van Adriaan Roland Holst, dus ik kende een heleboel gedichten uit mijn hoofd, en ik had ook wel een sterke literaire belangstelling voor Ter Braak, Marsman, Du Perron en Vestdijk en de Tachtigers. Toch heb ik altijd mijn kaarten gezet op de taalkunde. De foneticus Ab van Katwijk, inmiddels overleden, Wouter Voskuilen, maar met name Remmert Kraak, waren mijn leermeesters.

Kun je vertellen waar je doctoraalscriptie over ging?

Over aspect. Dat was toen dus al aspect! Samen met Jan Luif werd ik door Kraak op een onderzoek gezet naar aanleiding van een artikel dat Henk Schultink over *her* had geschreven. Wij gingen zoeken naar de perfectiverende werking van *her*, en kwamen terecht in het Middenlands. We hebben toen van prefixen als *be-*, *ver-*, *ont-* een grote database gemaakt en op basis daarvan heb ik die scriptie geschreven. Voor een deel was het een historische scriptie, maar er zat ook veel Reichenbach in, en Bull. Ik was inmiddels betoverd geraakt door de mathematische logica. Ik had dat als bijvak, dus ik vond het heel leuk om dat te gaan toepassen, onder de vermanende woorden van Reichling dat ik niet te veel formules in mijn scriptie moest stoppen.

'Ik heb altijd een soort eerbied opgebracht voor vroegere inzichten'

Je hebt les gehad van Reichling, is hij degene die jou naar de semantiek heeft getrokken?

Nee, niet in de eerste plaats, dit ondanks zijn colleges over semantiek. Mijn semantische belang-

stelling is toch vooral door de logica ontstaan, door werk van Russell, Carnap en Quine, en anderen. Tarski kwam wel eens in Amsterdam, en ook Bar-Hillel. Frits Staal en Else Barth hebben me eigenlijk beslissend die belangstelling voor logica en betekenis bijgebracht, hoewel ik nu Staal in commentaar op zijn stukken af en toe moet vermanen dat hij teveel op de Chomsky-aanse toer is en dat hij toch ook een beetje op het lexicon moet letten als relevant voor hoe zinnen in elkaar zitten. Maar mijn semantische belangstelling komt dus eigenlijk voort uit die filosofisch-logische traditie, waar Chomsky natuurlijk zelf ook in zit. Bij de ingang van Chomsky's kamer hing toen ik er was niet voor niets een groot portret van Bertrand Russell.

Je bent eigenlijk via de syntaxis naar de semantiek gegaan, nadat je belangstelling door de traditionele taalkunde was aangewakkerd. Zijn er aspecten van die traditionele benadering in jouw aandachtsgebied gebleven?

Wat ik daaraan heb overgehouden is belangstelling voor de theorievorming in vroegere stadia, de geschiedenis van de taalkunde. Het waren niet de achterlijkste mensen die in de negentiende eeuw met elkaar in debat waren. Als je hun werk goed leest dan zie je dat er heel goede ideeën in zitten. Daar heb ik mijn latere idee ook op gegrond dat Te Winkel op het gebied van tempus eigenlijk veel meer in huis had dan Reichenbach, terwijl ze met hetzelfde type denkbeeld in de weer zijn, namelijk een systeem met indexpunten. Geschiedenis van de traditionele grammatica vond ik altijd al leuk. Je ziet dat er een lange lijn loopt van inzichten die je zelfs bijna steeds terug kunt brengen tot Aristoteles. Daar ben ik altijd gevoelig voor: dat wij nooit het laatste woord hebben, dat er al heel veel eerder is gezegd dat de moeite waard is en niet zomaar weggedaan moet worden. Ik heb altijd een soort erfbied opgebracht voor vroegere inzichten. Vandaar ook dat boekje *De schouders waarop wij staan* uit 1996.

In die vroegere jaren heb je ook aan de wieg gestaan van de generatieve taalkunde in Nederland. Uit je opmerkingen van zojuist kun je opmaken dat je een ambivalente houding ten opzichte van die generatieve taalkunde hebt. Kun je schetsen hoe je positie tegenover die Chomskyaanse taalkunde zich ontwikkeld heeft?

Ik voel mij volop een generatief taalkundige. Alleen, als je het vergelijkt met het Christendom, dan ben ik een behoorlijk liberale Christen, en niet een orthodoxe. Ik hou niet van orthodoxie, daar ben ik veel te recalcitrant voor. En ondanks mijn bewondering voor Chomsky heb ik wel kritiek op bepaalde aannames van hem. Die zijn ingegeven door zijn strikt bewijstheoretische houding. Dit perspectief waarin men zich primair richt op de vormkant, is ook deel van de traditie waarover we het hadden. Maar in diezelfde traditie is altijd erg veel ruimte opengelaten voor de modeltheorie waarin de relatie tussen taal en domein van toepassing systematisch bestudeerd kan worden. Grosso modo wordt de modeltheorie wel enigszins toegelaten in het officiële minimalistische kader, maar het gebeurt sluipend en als ik het goed heb tegen de zin van de Grote Meester in. Ik vind het jammer dat het onbekommerd naast elkaar voortbestaan van twee vruchtbaar gebleken invalshoeken in het generatieve kader erg lastig is gebleken doordat Chomsky zo streng optrad tegen het modeltheoretische perspectief, terwijl dat nu juist tot zulke successen heeft geleid in de formele semantiek.

Wat zijn dan de normen en waarden van de generatieve taalkunde die je wel aanspreken? Waarom vond je het een vooruitgang ten opzichte van de traditionele grammatica?

De generatieve grammatica was natuurlijk prachtig vanwege het regelbegrip en de structuur, de modellering ervan. Tot en met *Aspects* was ik volop in de running. We hebben de pech

gehad in Nederland dat we zo ver van het MIT, het hoofdkwartier, zaten. Daardoor moest je eigenlijk drijven op je eigen voorkeur en je eigen inschatting van bepaalde kwesties die speelden. Iemand als Jackendoff liep eigenlijk langs dezelfde Gruberiaans-localistische lijn als ik, maar omdat hij dichter bij Chomsky zat kon hij duidelijker de voor- en nadelen zien van wat er speelde. Hij is toen aan de interpretatieve kant gebleven, maar hij heeft wel gewoon zijn localistische programma verder afgewikkeld. Er is in dat domein niet echt veel verschil tussen zijn benadering en die van mij, behalve dan dat hij in zijn conceptuele semantiek wat informeler werkte en dus ook veel meer in discussie is gebleven met de syntaxis van Chomsky. Het verschil is ook: hij stopt meer wereldkennis in zijn woorden, terwijl ik daarin nogal zuinig ben omdat ik meer in kwantificatie geïnteresseerd ben. Wim Klooster en Pieter Seuren waren de echte generatieve semantici van die tijd. In mijn proefschrift staat al te lezen: wat ik nu doe met aspect, met die categoriale knopen, kan ik ook heel goed met features, dat maakt niet zoveel uit, maar laat ik het nou maar gewoon zo doen, want dat heeft ook wel iets leuks en je kunt polycategoriaal meer structuur aanbrenge(n) in de plaatsing van informatie in zo'n woordgroepstructuur. Dus ik heb een pragmatische lijn gevolgd, en pas later heb ik begrepen dat ik door de aard van het verschijnsel dat mij boeide, namelijk de temporele structuur, toch meer aan de semantische kant moest gaan zitten, en wel omdat ik veel meer te maken had met structuren in de werkelijkheid die afgebeeld worden op dat wat wij als informatie coderen in zinnen. Of andersom: De directe relatie tussen temporele structuur en bepaalde informatie-eenheden in zinnen kan ik beter beschrijven via die directe lijn van interpretatie dan via de omweg van syntaxis, want met verplaatsingen in de syntaxis kon ik bijvoorbeeld niets, zeker niet in die tijd: ik zat tenslotte te kijken in de interne organisatie van een NP en in die van een werkwoord. Je zag ook dat de hele syntaxis

daar niet op gericht was. Het heeft tot de jaren negentig, eind tachtig geduurd – Tenny was één van de eersten op het MIT – voordat men oog kreeg voor die aspectuele verschijnselen. Dat heeft dus een hele tijd geduurd, en al die tijd heb ik kunnen gebruiken om dat verschijnsel te bestuderen aan de hand van mijn generatieve basis en mijn modeltheoretische inslag, waarbij ik natuurlijk, door gebrek aan instrumentarium aangereikt door de generatieve syntaxis veel meer categoriaal en logisch-semantisch ben gaan denken omdat daar een veel natuurlijker syntactisch hulpmiddel is, namelijk functie-applicatie.

‘Semantiek vormt voor mij ook een onderdeel van de grammatica om dingen op te schonen’

Door veel taalkundigen zal het mentalisme genoemd worden als centraal in de generatieve normen en waarden. Het valt ons op dat je niet komt met het verhaal over het aangeboren taalvermogen, maar eigenlijk een nogal utilitaristisch standpunt inneemt. De meer formele benadering van de generatieve taalkunde kwam je wel goed uit.

Ik vind dat generatieve grammatica een onderdeel vormt van een bredere ontwikkeling, en die bredere ontwikkeling is dus de mathematisch-filosofische logica als geestelijke stroming in de westerse kennistheorie, vanaf de negentiende eeuw. Russell en andere belangrijke filosofen maakten daar deel van uit, en daar is ook de generatieve grammatica een deel van. Als zodanig zijn er binnen die brede traditie alternatieven voor bepaalde aspecten. Zo heb ik het altijd gezien. Dus ik acht de categoriale grammatica — zij heeft een paar nadelen, de ingewikkeldheid van die formules bijvoorbeeld — wezenlijk van hetzelfde laken een pak. Het is overigens vervelend dat je het woord *cognitief* bijna niet kunt gebruiken zonder te denken dat je tot de club cognitieve grammatici behoort, en daar behoort ik absoluut niet toe. Ik moet daar

niets van hebben. Ik ken wel een belangrijke rol toe aan de cognitie, en daar komen taalvermogen en mentalisme uiteraard bij kijken. Ik vind dat de syntaxis daar een heel belangrijke rol speelt, als autonoom systeem, maar ik vind dat dat niet het hele verhaal kan zijn. Ik vind dat er ook interpretatieve principes zijn op grond van onze ervaring in de omgang met de werkelijkheid zoals we die beleven. Vanuit de cognitieve optiek ben ik geïnteresseerd in wat behoort tot de linguïstische informatie en wat behoort tot de niet-linguïstische informatie, kennis van de wereld die we op een of andere zintuiglijke wijze krijgen. Ik vind dat de syntaxis iets te veel het gevaar loopt dat men vanzelfsprekend allerlei informatie vindt behoren tot ons linguïstische systeem die in feite behoort tot andere cognitieve systemen. Ik ben wat dat betreft aan de zuinige kant. Semantiek vormt voor mij ook een onderdeel van de grammatica om dingen op te schonen. Door teveel als syntactische informatie te beschouwen vind ik dat je het systeem overbelast. Je moet er wat uitgooien, en je moet rekening houden met cognitieve principes die een rol spelen in de manier waarop wij informatie verwerken.

Wat dat betreft vond ik dat laatste boek van Jackendoff erg goed, *Foundations of Language*, in tegenstelling tot eerdere pogingen van hem om dat probleem te pakken te krijgen. In *Foundations* bestrijdt hij op een heel evenwichtige manier het syntactocentrische in de Chomsky-aanse traditie. Volgens hem is het natuurlijk van belang dat er een syntactisch systeem is, maar veel meer dan Chomsky dat vindt, werken bij hem ook andere computationele systemen mee. Je moet dus geïnteresseerd zijn in de manier waarop de *trade-off* tussen die twee systemen een plaats krijgt.

Maar wat heb je nou tegen cognitieve taalkunde?

Ten eerste hebben ze het label 'cognitief' gestolen, en door dat vervelende Amerikaanse gedoe dat ze allemaal hun eigen winkeltje beginnen.

Wat ik niet fraai vind is dat ze door die naamkeuze de cruciale rol die Chomsky heeft gespeeld in het ontstaan van de cognitieve wetenschappen (soms bewust) proberen te verdoezelen. Door een soort tegenstelling te scheppen waardoor andere taalkundigen niet-cognitief zouden kunnen zijn. Ten tweede spreekt het functionele me niet echt aan. Ik wil functionaliteit wel erkennen als een ordenend principe, maar zo laat mogelijk, als het niet anders kan. Wat dat betreft ben ik toch wel aan de vormkant, ik wil wel functionaliteit maar dan als een zwakgebod, bij wijze van spreken. De onderzoeksstrategie van Chomsky vind ik wat dat betreft superieur, met al zijn nadelen.

Is semantiek universeel volgens jou?

Dat is moeilijk om zo te zeggen. Wat je zou kunnen zeggen is dat de relatie tussen taal en domeinen, doordat wij cognitief op dezelfde wijze in elkaar zitten, een zekere invariantie heeft als je personen gaat vergelijken. Dus je moet aannemen dat ik met mijn cognitieve apparatuur via vertaling kan praten met iemand uit Rusland die ook zo is uitgerust als ik, en dat we de mogelijkheid hebben om over bepaalde domeinen te praten en om dat zo in te richten dat we het idee hebben dat we het eigenlijk over hetzelfde hebben. Dat is natuurlijk wel even schikken en plooiën, maar in principe kun je die toestand wel bereiken, waarin we redelijk gelijke waarden geven aan de interpretatiefuncties. Daarmee zeg ik dat een deel van de ontologische invariantie los is van taal. Die invariantie is er doordat wij als biologische wezens zo en zo in elkaar zitten. Taal speelt daar op een of andere manier op in en brengt ons in contact met niet-talige kennis die door onze biologische hardware wel een zekere universele organisatie zal hebben. Wat dat betreft hoef je ook niet bang te zijn voor Whorf als je vanuit de taalkant vertrekt. Als je een soort taakverdelingsperspectief inneemt, dan is de semantiek heel bescheiden de bediende van de

syntaxis, want de semantiek kan dan zeggen: ‘Kijk, hier in deze taal hebben we een bepaalde zinsbouw waarmee een bepaald cognitief patroon kan worden geassocieerd, nu gaan we eens kijken hoe dat in de syntaxis van die verschillende talen tot uitdrukking komt, en of bepaalde verschijnselen verklaard kunnen worden, als je een semantische constante neemt voor die talen’. Ik doel hier natuurlijk concreet op aspectinformatie die in de ene taal geheel via de syntaxis wordt gecodeerd en in andere talen via de morfologie of via gemengde strategieën.

‘Nederlandse taalkunde, als onderneming, moet je niet opgeven ter wille van de algemene taalwetenschap’

In hoeverre vind je jezelf nou een neerlandicus?

De lijn van de traditionele grammatica heb ik niet voortgezet, wat Wim Klooster bijvoorbeeld wel gedaan heeft in zijn recente boek, de alleslijn zeg maar. Ik heb bijvoorbeeld niet bijgedragen aan de discussie over de soorten adverbiale bepalingen in het Nederlands, wel de semantiek van een paar ervan, dat wel. Het onderscheid tussen relationerend en situerend bij temporele adverbialen is van mij afkomstig, maar dat is in feite een semantisch onderscheid. Dat adverbiale bepalingen die hun voorzetsel niet hoeven te geven stelt tegenover adverbiale bepalingen die dat wel moeten doen omdat de laatste een complexe relatie uitdrukken en te weinig referentiële kracht hebben. Het is een interessant onderscheid, maar meer heb ik eigenlijk niet bijgedragen aan die ANS-traditie of het zou het performatieve *van* moeten zijn. Ik heb mij meer op de lexicologie en de lexicografie georiënteerd. Ik heb een Nederlandse lijn ontwikkeld, over het lexicon. Door mijn geheime leven in een uithoek van de taalkunde, het puzzelen, had ik uiteraard wel wat extra aandacht voor de vraag hoe woordenboeken in elkaar zitten. Aan het eind van de jaren zeventig werden Wim Klooster, Riemer Reinsma, Frans Daems en ik

gevraagd om een woordenboek te maken, dus toen zijn we er echt ingedoken, Dat vond ik ook wel leuk. Het is mislukt doordat Bestek '81 kwam. De uitgeverijen verkochten geen encyclopedie meer want de economie ging toen heel slecht. Ze hebben het project stopgezet toen het draaiboek al klaar was; we waren al bezig. Ik heb er in de jaren tachtig wel af en toe een artikel of een lezing aan gewijd, en in de jaren negentig ben ik er echt ingedoken, toen ik Van Dale 12 moest bespreken. Dat heeft me echt aan het denken gezet. Ik vind het heel leuk om over woordenboeken na te denken, het is heel fascinerend, vooral door de recente literatuur over conceptvorming. Mijn afscheidsrede gaat ook over woorden, over lexicale semantiek.

Zie je nog een taak voor de neerlandicus, of moet je nu algemene taalwetenschapper zijn?

Nederlandse taalkunde, als onderneming, moet je niet opgeven ter wille van de algemene taalwetenschap. Niet omdat de parochies zo sterk zijn, maar de Nederlandse taalkunde als discipline heeft een taak, in de lexicografie bijvoorbeeld, een belangrijke sector. Zij heeft ook als taak het beheren van het grammaticale erfgoed. Dat zijn de taken die je niet vanuit een algemene taalwetenschappelijke kant moet en kunt uitvoeren. Je moet ook voldoende bekommernis hebben om een bepaalde traditie in de landstaal door te zetten. Dit houdt in dat de neerlandici ‘double-duty’ doen; ze moeten namelijk in het Engels publiceren en in het Nederlands, want in Nederland moet je als neerlandicus toch zichtbaar zijn. Dat heeft mij altijd wel achtervolgd. Mijn carrière was waarschijnlijk anders verlopen als ik niet bij Nederlands had gezeten. Ik vind daarom vanuit mijn positie bij Nederlands ook een tijdschrift als *Nederlandse Taalkunde* toch een heel belangrijk platform. De kwaliteitsbewaking daarvan is zo scherp dat een goedgekeurd artikel ruimschoots voldoet aan internationale maatstaven. Het blad is ook opgezet vanuit die gedachte. Mis-

schien is het toch wel goed dat nog eens te zeggen, ook tegen de universitaire bestuurders.

Zie jij een legitimatie van het voortbestaan van de Nederlandse taalkunde in meer externe factoren, bijvoorbeeld het onderwijs? Wat is de plek van het vakgebied taalkunde in Nederland? Denk je dat je via de Nederlandse taalkunde daar een betere marketing voor hebt dan via de algemene taalwetenschap?

Nou kijk, er is een rücksichtslos scenario, en er is een wat langere langere-termijnsceario. Ik weet eigenlijk niet voor welk ik het meest voel. Rücksichtslos is om te zeggen: taalkunde hoort eigenlijk niet in de letterenfaculteit, het is een formele wetenschap, dus die hoort ergens anders, bijvoorbeeld bij de bèta's of de cognitiewetenschappen. Dan weet je zeker dat het aantal beoefenaren terugloopt en het type student dat je bereikt, wat verandert, wat je hier in Utrecht ziet in gemeenschappelijke programma's met studenten Cognitief Artificiële Intelligentie. Dat betekent dat je binnen een aantal generaties niet meer echte grammatica's hebt, behalve dan nog die welke in het kader van 'zo was het vroeger' worden naverteld. Ik weet niet wat de prijs is die we daarvoor zouden betalen, of het Nederlands zelf dan verdwijnt of niet, en of iemand er iets van zou merken dat er geen taalkunde meer in de letterenfaculteit zou zijn. Ik weet het niet. Het heeft eerlijk gezegd een aantrekkelijke kant, want het betekent eigenlijk erkenning voor ons soort wetenschap door de bèta/hardegammahoek. Aan de andere kant vind ik dat je het toch niet helemaal kunt overlaten aan mensen buiten letteren. Om maar iets te noemen, het hele woordenboekenwezen geef je daarmee uit handen. Dat betekent dus dat je die mensen uit die hoek vervreemdt van de taalkunde, terwijl het op dit ogenblik juist zo is dat in toenemende mate de taalkunde een rol begint te spelen in die lexicografie. Dat vind ik een mooie ontwikkeling, waarvoor adequate kennis nodig is die je opdoet aan de universiteit. Dus je zorgt dat daar een studie voor is die

in het Nederlands gaat over het Nederlands, waardoor mensen na een goede opleiding goede dingen kunnen maken. En er is nog iets: het is nog steeds wel zo dat mensen die letteren gaan studeren een beter taalkundig observatievermogen hebben dan anderen die via de bèta- of gammahoek binnenkomen. Het is ook erg jammer om die mogelijkheid om goed met taal om te gaan te verspelen.

Het middelbaar onderwijs is in dat opzicht een ander verhaal, omdat het onderwijs natuurlijk in heel verkeerde handen terecht is gekomen. Het is een schande dat taalkunde uit het middelbaar onderwijs verdwenen is door een coup van een aantal dwazen. Als dat hersteld zou worden, dan zou je natuurlijk weer een natuurlijke aansluiting kunnen krijgen, en dan zou het te hopen zijn dat dat wat nu taalbeheersing en taalkunde heet, veel meer vereend optrekt en goed met elkaar samenwerkt op het gebied van woord, zin en tekst. Dat zou een veel natuurlijker eenheid opleveren dan nu het geval is. Als je die strategie zou volgen, verruim je het begrip taalkunde tot taalbeheersing én taalkunde, en dan is het wel degelijk zinnig om daar een Nederlandse invulling aan te geven.

Wat is de tendens volgens jou op dit moment? Bete- kent dit een ingrijpende koerscorrectie?

Ik weet niet wat ik kan verwachten. Het hangt af van de hoopvolheid waarmee je de wereld bekijkt. Soms denk ik dat een deel van de taalwetenschap misschien die overstap zal moeten maken en terecht komen in de cognitieve kant, in een andere faculteit, maar ik vind dat heel lastig, ik word verscheurd wat dat betreft. Als dat gebeurt dan isoleer je natuurlijk toch weer een deel en dan blijven de minkukels bij wijze van spreken bij Nederlands hangen, althans dat zal dan vanuit de andere hoek worden gezegd. En financieel zal het ook op die manier worden afgerekend. Dat moet je voorkomen.

‘Wat ik ook een hele gunstige ontwikkeling vind is het huidige aio-systeem’

Dat brengt ons bij de infrastructuur van de taalkunde. Niet alleen inhoudelijk, ook organisatorisch gezien heb je een nogal revolutionaire tijd meegeemaakt. Er is het nodige veranderd, en daar ben je steeds bij betrokken geweest. Kun je daar terugblikkend nog wat over zeggen?

Onlangs, in Parijs, sprak ik iemand die zei: “Ja, dat Nederland is zo’n taalkundig paradijs, daar komt zoveel taalkunde uit voort”. Dat moet je natuurlijk niet laten horen aan de minister, want die slaat dan aan het bezuinigen, maar het is wel een gegeven, en dat is toch ontstaan in de jaren zestig en zeventig.

Hoe komt het dat de taalkundigen heel duidelijk voorop liepen in de faculteit der letteren?

Dat is ontstaan door de generatie van Toon Cohen, Henk Schultink. Die twee zijn heel cruciaal geweest, Pim Levelt zat er toen ook al bij, en Hans Smits van NWO (Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek). Hans Smits had op de agenda staan dat wij ons moesten modelleren op een andere wijze dan gebruikelijk was in de letteren. Er is toen een grote schoonmaak geweest doordat men de Stichting Taalwetenschap oprichtte. Een aantal mensen wilde dat er een landelijk platform kwam waar men de gemeenschappelijke belangen kon bundelen. Er is even discussie geweest over de wijze waarop, en toen hebben Simon Dik en ik nog een blauwdruk gemaakt, die werd weggemaaid door Toon Cohen en Sieb Nooteboom want die wilden vanuit hun IPO-ervaring (IPO: het Instituut voor Perceptie Onderzoek in Eindhoven) veel meer een bèta-achtig model implementeren, gewoon een kleine club die heel streng is en van daaruit ga je je uitbreiden. Okay, dat was een heftig debat en toen vonden ze mij zo lastig dat ze mij voorzitter maakten van de Werkgemeenschap Syntaxis. Toen moest

ik wel meedoen en dat heb ik dus ook gedaan. Achteraf vind ik dat ze gelijk hadden met die strategie van klein beginnen en dan een code vastleggen en van daaruit de uitbreiding vorm geven, ook al heeft het ook nadelen. Het alternatief is, zoals de historici deden, gewoon een kaartenbak en daar zet je iedereen in, en dan duurt het een tijd voordat echt kwaliteit boven kan komen, want men spaart elkaar. Bij de taalkundigen werd gewoon de code geïntroduceerd van hardop zeggen wat je van iets vindt, en wat je van de kwaliteit vindt, en dat was een verademing voor heel veel mensen. Felle discussies en toch redelijk bevriend blijven met elkaar. Dat was de opdracht, en dat is heel goed gelukt, al zeggen letterkundigen altijd dat wij ruziemakers zijn, maar het is gek genoeg de oude club van Uhlenbeck en Ebeling en later ook Kortlandt die die ruzies heeft doorgezet binnen de taalkunde. Het waren dus ruzies van de machthebbers van voor de omwenteling. Zij konden zich onttrekken aan het systeem en via de KNAW konden zij die ruzies blijven voortzetten, tot schade van de taalkunde overigens.

Maar dan hebben we het over ontwikkelingen rond NWO, maar de infrastructuur is natuurlijk ook ontstaan door de oprichting van een landelijke onderzoeksschool op het gebied van de taalwetenschap.

Ik vind het een rijk bezit dat wij zoiets als LOT (Landelijke Onderzoeksschool Taalwetenschap) hebben, een organisatie die het mogelijk maakt om geld in kennis om te zetten. Dat is een vrucht van ontwikkelingen waar we het zo-even over hadden en die zijn ingezet begin jaren zeventig. Wat ik ook een hele gunstige ontwikkeling vind is het huidige aio-systeem, het promovendusstelsel, omdat dat toch wel een prettige manier is van werken met elkaar. De verschooning is de prijs die je ervoor betaalt, maar dat is helemaal niet zo’n hoge prijs, want die oude situatie met die alleen werkende individuen was ook niet goed. Het duurde einde-

loos lang voor iemand gepromoveerd was, meestal ten koste van een huwelijk, of zo. Ook de concurrentiepositie is daardoor verbeterd, want als je veel promovendi hebt, zien Colleges van Bestuur dat ook wel. Als dan die promoties verzilverd worden doordat de promovendi goed terecht komen, dan is dat is natuurlijk ook wel heel aardig.

Er is wel gezegd dat die proefschriften van aio's van mindere kwaliteit zouden zijn dan de proefschriften van de generatie ervoor. De levenswerkproefschriften versus de aio-proefschriften van de laatste tien jaar.

Daar geloof ik niets van. Je moet naar de toppers kijken en naar de gemiddelden. Ik denk dat er tegenwoordig ook toppers zijn van hetzelfde kaliber als toen. En van de gemiddelden, instinctief zou ik zeggen: "Nee, er is niet zo'n groot verschil." Ik vind het een moeilijke vraag.

Okay, maar dan is er dus wel een verschil, want de gemiddelden van nu zijn gemiddeld omdat ze zo ontzettend doodgecoached zijn. Die gemiddelden van toen moesten het toch meer op eigen krachten doen.

Ja, dus de individuele prestatie was groter. Voor degene die het toen deed, was het veel moeilijker. Maar de kwaliteit van de proefschriften is vergelijkbaar.

Je schrijft veel mee, als promotor, meer dan vroeger.

Dat is waar, althans in sommige gevallen, maar is dat ook erg? Je helpt iemand door die persoon in de praktijk van het schrijven in jouw keuken te laten kijken.

Als je dat niet deed, dan zouden die proefschriften er wellicht slechter uitkomen.

Ja, maar dat is omdat je in vier jaar niet kunt doen wat iemand in zes jaar doet.

Kan de aio die uitstroomt goed op eigen benen staan volgens jou? Kan hij bijvoorbeeld een goed postdoc-project op eigen kracht doen, en dan zelf een aio op sleeptouw meenemen?

Ik ben geneigd te denken dat dat niet helemaal het geval is. Dan zou je toch nog even een tijdje een super-supervisor moeten hebben, die het even bekijkt; je bent toch onervaren. Maar dat komt ook doordat die mensen van vroeger vaak een betrekking hadden, en daaraan ontleenden ze de ervaringen om zelfstandig te opereren en te werken. Dat is natuurlijk toch wel waardoor het ook niet oneervol is om van de nu uitgestroomde aio's te zeggen dat ze nog wat begeleiding nodig hebben, want ze zijn heel eenzijdig opgevoed. Al die tijd hebben ze geen of heel weinig colleges gegeven. Ze hebben overigens wel meer ervaring met teamwerk, het laten lezen en becommentariëren en hun weg vinden.

Dus grosso modo ben je over het aio-systeem tevreden.

Ja, die mensen zijn over het algemeen ook veel jonger dan die van vroeger, dus dat ze nog een extra leertijdje nodig hebben, dat vind ik helemaal niet zo gek. Die komen wel goed terecht. Dat deel van het onderwijs vind ik prima.

'Wij werden opgevoed met het idee: als je iets niet weet, ben je een stommerd'

We hebben het nu gehad over het aio-onderwijs, maar nu over het onderwijs in de periode daarvoor. Laten we maar zeggen het ouderwetse doctoraal, of nu de BaMa (Bachelor-Master). Want dat laatste is toch ook een ingrijpende verandering. Hoe kijk je daar tegenaan?

In de loop van de tijd hebben we de verkorting van 6 naar 5 naar 4 jaar doorgemaakt. De eeuwige student is verdwenen. De rendementen zijn enorm verbeterd ten opzichte van het ver-

leden. Ik zit op dit moment studentennota's na te kijken en die zijn toch verdomd goed, qua stijl en manier van uitdrukken, dat zit heel goed in elkaar. Tot mijn verbazing. Dus blijkbaar zit er wel in hun vooropleiding op de middelbare school iets dat redelijk vertrouwenwekkend is. In de langere studietijd vroeger was het mogelijk om studenten heel veel taalkunde te geven. Studenten werden dan in het diepe gegooid door ze te laten aansluiten bij bestaande werkgroepen, en na een paar keer konden ze dan toch wel gewoon meekomen. Jarenlang – ik spreek nu over de beginjaren tachtig – werkte dat systeem heel leuk. Studenten leken toen meer voor de kennis te gaan. De verkorting van de studieperiode is gepaard gegaan met een zekere verschooning, omdat er veel meer pakketjes moesten worden afgeleverd die puntenresultaten opleverden. Dat vind ik een gruwelijke ontwikkeling, dat studenten hun puntenaantal willen afwerken, veel meer dan dat ze inzicht willen verwerven in dat waar het om gaat. Wij werden opgevoed met het idee: als je iets niet weet, ben je een stommerd. Dan moet je maar zorgen dat je het weet, het is aan jou om dat te weten. Ergens in de jaren tachtig-negentig is die omslag gekomen dat je voor studenten stond te praten die zich absoluut niet schaamden als ze niet wisten wie Bertrand Russell was, of niet wisten dat de tachtigjarige oorlog dan en dan was. En er dan ook niet naar vroegen, maar dat het gewoon lieten zitten. Daar heb ik erg aan moeten wennen, maar goed, dan denk ik: “Ja, ik word ouder en dan krijg je dat soort gedachten. Dat soort gedachten zijn niet goed voor de ouder wordende mens, dus laat ik nu maar aannemen dat het zo hoort”. Toch vind ik het toch nog altijd heel jammer dat de studie zo is ingericht dat het om punten gaat. Misschien is dat typisch iets van een letterenfaculteit, want bij medicijnen, waar je voortdurend op het laboratorium moet zijn, ligt dat misschien heel anders, maar in onze sector van de universiteit is het voor de punten gaan wat doorgeslagen vind ik.

En de BaMa?

Tja, daar kan ik wel mee leven, maar ik heb wantrouwen ten aanzien van de bedoelingen ervan. Ik ben heel wantrouwend geworden ten opzichte van mijn hogergeplaatsten omdat die voortdurend de kans voorbij laten gaan om iets goed op te bouwen vanuit de ervaring, vanuit de expertise die beschikbaar is. Als zij zouden zeggen: “Okay, dit zijn de kaders en jullie kunnen dus hierin mensen opleiden”, ons dan daarna met rust zouden laten en ons een paar jaar zouden geven om dat gewoon goed te doen, zonder ons te overvallen met bezuinigingen of met restricties, ja, dan zou er echt iets tot stand kunnen komen vanuit de inhoud. Zolang dat niet gebeurt, mis je weer de zoveelste kans om het onderwijs echt goed te krijgen. Er zitten heel goede kanten aan de BaMa, maar dan moet je ook zorgen dat het onderwijs geïntensiveerd kán worden, dat er voldoende middelen zijn om dat goed te doen, dat er voldoende personeel is. Dan zou het ook prima kunnen gaan. Met zo'n filosofie kun je ook als linguïstiek heel goed overleven, als je tenminste mooie programma's weet te maken.

‘De taalkunde moet echt een onderdeel gaan vormen van een groter geheel’

De toekomst: Hoe zie jij de semantiek en de taalkunde zich de komende tien, twintig jaar ontwikkelen?

Ik sluit me aan bij wat Jackendoff daarover opmerkt. Die zei dat het verontrustend is dat de taalkunde zich zo buitenspel heeft gezet in het koor van de wetenschappen. Op de een of andere manier zijn we er niet in geslaagd het publiek mee te krijgen. Goddank zitten we in ruime zin natuurlijk wel in het hersenonderzoek, via de cognitie, maar je merkt bijvoorbeeld bij studenten Kunstmatige Intelligentie dat zij niet de natuurlijke neiging hebben om de taalkunde op te zoeken als een geruststellende interessante wetenschap waar ze het van moe-

ten hebben. De huidige richting die is ingeslagen naar de cognitieve wetenschappen en naar het hersenonderzoek en de vraag hoe het komt dat wij taal hanteren zoals we dat doen – wat gebeurt er als we spreken en wat gebeurt er als we luisteren, hoe doen we dat, hoe verwerken we die informatie, hoe gaan wij om met taalvariatie – dat vind ik een zinnige richting. Vooral vanuit het perspectief van Chomsky in de jaren '50. Die stelde dat soort vragen en ik denk dat het daardoor een tijd lang heel goed gegaan is. Ik denk alleen dat de taalwetenschap zich onnodig buitenspel heeft gezet door de taalkundige oorlogen die gevoerd zijn in Amerika en door het slechte contact met de psychologie vanaf eind jaren zestig. De psychologen hebben zich een tijdlang afgewend, en dat is heel schadelijk geweest voor het gevoel van een gezamenlijke onderneming. Pas in de laatste tijd keert dat weer wat terug, dus wat dat betreft zie ik wel hoopvolle lijnen getrokken worden.

Wat betreft de semantiek denk ik dat we door de ontwikkelingen van de computationele technieken heel veel nieuwe inzichten zullen krijgen over allerlei processen die plaatsvinden, dus die kant van de taalkunde vind ik eigenlijk ook wel heel geruststellend: verbeterd corpusonderzoek, gesproken en geschreven, computationele technieken toegepast ook op de morfologie, de fonologie en fonetiek. Dat zijn belangrijke ontwikkelingen door de toegenomen mogelijkheden om heel precies de relatie tussen vorm en betekenis in kaart te brengen, maar belangrijk is te zien dat dit soort zaken ook kunnen worden aangestuurd door niet-taalkundige disciplines binnen de cognitieve wetenschappen, zoals informatica, artificiële intelligentie en dergelijke. De taalkunde moet echt een onderdeel gaan vormen van een groter geheel waarin een conceptueel-semantisch perspectief veilig is gesteld.

De neerlandistiek, waar we het al over gehad hebben, heeft natuurlijk een maatschappelijke component die nodig is om mensen op

te leiden zodat bijvoorbeeld de lexicografie en lexicologie kunnen worden onderhouden. Hopelijk gaat zich dat ook weer uitstrekken tot het opleiden in het geven van onderwijs, maar ook dat is meer een sociale onderneming dan een strikt inhoudelijk gestuurde.

Wat kunnen we van jou persoonlijk in de toekomst nog verwachten, op taalkundig gebied, of op gebieden waarvoor je tot nu toe nooit tijd gehad hebt?

Op het gebied van de wetenschap ga ik allerlei dingen afmaken die er nog liggen. Dat zijn er nogal wat, eerlijk gezegd. Ik ga misschien nog wat cursussen geven, waaronder in het buitenland, en ik wil nog een boek maken over aspect. En verder heb ik nog de begeleiding van promovendi en zit ik in diverse wetenschappelijke commissies. En ik ben natuurlijk voorzitter van de redactieraad van *Nederlandse Taalkunde* (hahaha...). O ja, en ik ga elk half jaar een taalkundig stukje over het puzzelwezen schrijven. Mijn eerste bijdrage was een stukje over Georgische puzzels. Het schrijven was voor mijzelf heel leuk, voor taalkundigen is het namelijk een weinig gestelde maar toch wel interessante vraag: "Hoe puzzelen niet-Nederlanders eigenlijk, vooral als ze voor ons echt vreemde talen spreken?" Ik ben nu aan het uitzoeken hoe Chinezen dat doen. Met dat soort vrolijke dingen ga ik me dus ook bezighouden. En als Seneca ga ik in de Ardèche af en toe een beetje ploegen.

Wat is jouw grootste gemiste kans?

Moeilijke vraag. Wat ik het naartoe heb gevonden was de periode van het decanaat in 1982-1984, omdat dat veel te vroeg kwam, namelijk in een periode waarin ik wetenschappelijk erg actief was en allerlei plannen had. Dat moest ik toen een tijd stoppen, vooral door het grote tijdsbeslag van de TVC-operatie (TVC: Taakverdeling en Concentratie). Ik had het liever later gehad. Door die vertraging heb ik kansen

gemist in het verder verspreiden en ontwikkelen van mijn aspectuele theorie. Dat is een paar jaar later wel goed gekomen maar later dan strikt nodig was.

Oh ja, de grootste kans die ik voorbij heb laten gaan was dat ik niet opgestaan ben en het vertrek verlaten heb toen de toenmalige voorzitter van het College van Bestuur tegenover mij zat en zich uiterst onbeschoft gedroeg. Ik was net decaan en tijdens een gezamenlijk bilateraal overleg tussen College en Faculteit begon hij de krant te lezen. Mijn instinct was natuur-

lijk: "Weg! Dit neem ik niet." Maar toen heb ik even stilzwijgend oogcontact gehad met mijn directeur, en daardoor ging ik twijfelen en ben ik uiteindelijk blijven zitten omdat ik de kosten hoger inschatte dan de baten. Dat is het ergste wat mij in Utrecht is overkomen.

* De interviewers danken Stefan Weigand voor het schriftelijk toegankelijk maken van het materiaal.